

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

ŠKOLNÍ ROK 2024/2025

Zpracovala: Mgr. Magda Kaláčová, školní metodik prevence

Ředitelka školy: Mgr. Eva Martyčáková

OBSAH

1. Úvod	3
2. Cíle minimálního preventivního programu	5
3. Aktivity a programy prevence rizikového chování	8
4. Vzdělávání ŠMP a pedagogů v prevenci rizikového chování	9
5. Spolupráce se zákonnými zástupci	9
6. Využití MPP ve výchovně vzdělávacím procesu	9
7. Spolupracující organizace a kontakty	10
8. Strategické dokumenty a legislativa	12
9. Doporučená literatura	13
10. Závěr	14
Školní program proti šikanování	15
Přílohy	24

1. Úvod

Základní škola T. G. Masaryka, Uherské Hradiště – Mařatice je neúplná základní škola určena pro žáky prvního stupně. Škola se nachází v okrajové městské části Mařatice v Uherském Hradišti. Součástí je velká zahrada, sportoviště, dětské hřiště, venkovní učebna a arboretum doplněné výchovně vzdělávacími a volnočasovými prvky. Většina žáků bydlí v Mařaticích, část dochází z nedalekého sídliště Východ a někteří přichází z jiné spádové oblasti. Škola je rodinného typu s nižším počtem žáků ve věku od 6 do 11 let a menším kolektivem zaměstnanců, což umožňuje dobrou vzájemnou komunikaci a spolupráci. Mízí tak anonymita, která může být zdrojem rizikového chování. Vhodnou, praxí ověřenou a efektivní primární prevencí rizikového chování je budování otevřených, přátelských a bezpečných vztahů mezi všemi členy společenství školy. Právě takovou komunitou jsou školy, které jsou zapojeny do mezinárodního programu Světové zdravotnické organizace „Školy podporující zdraví“. Filozofií je vytvářet pocity bezpečí, sounáležitosti, projevy uznání, porozumění a partnerství žák – učitel – rodič. Podstatou programu je vytvoření zdravého prostředí a výchova dětí ke zdravým životním návykům a zdraví podporujícímu chování.¹ Cílem je podpora zdraví ve všech rovinách - fyzické, psychické i sociální. Škola je do této sítě zařazena již od školního roku 2005/2006 a nedílnou součástí programu je školní družina.

Ve školním roce 2024/2025 tvoří školu 11 tříd v 1. až 5. ročníku. Vedle běžných tříd jsou v 1. a 2. ročníku zřízeny logopedické třídy pro žáky s narušenou komunikační schopností. Vzdělávání probíhá podle školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání „Být

¹ Životní styl a chování, které zdraví podporují, je třeba vytvářet již v předškolním a školním věku dítěte, kdy se návyky a postoje upevňují nejtrvaleji. Nejsnáze se vytvářejí spontánně a přímou zkušeností dítěte tím, že kolem sebe vidí příklady zdravého chování, a že žije ve zdravě utvářených životních podmínkách. Nejvýznamnějšími aktéry procesu podpory zdraví jsou rodiče a pedagogové. Proto je klíčovou institucí pro realizaci podpory zdraví právě škola.

zdravým ve zdravém světě“. Ve školní družině je realizován vzdělávací program „Klidné, spokojené děti ve zdravé školní družině“. K obohacení výchovně vzdělávacího procesu přispívají četné projektové dny, během kterých jsou rozvíjeny klíčové kompetence žáků. Přinášejí nové vědomosti a dovednosti, pozitivní emoce, aktivnější přístup k výuce a větší propojení s reálným životem. Žáci pracují ve smíšených skupinách napříč ročníky, vzájemně se od sebe učí, komunikují, pomáhají si a kooperují na řešení problémů.

Škola se v minulém školním roce 2023/2024 potýkala s výskytem rizikového chování ve zvýšené míře.² Některé případy byly dlouhodobější a opakovaly se. Jejich řešení vyžadovala déletrvalejší a systematická opatření v souladu s minimálním preventivním programem školy, metodickými pokyny a doporučeními MŠMT ČR. Preventivní aktivity byly zaměřeny i na žáky s odlišným mateřským jazykem. Bylo vypracováno několik krizových plánů, jak postupovat v případě výskytu závažného rizikového chování u některých žáků. Projevy rizikového chování proběhly rovněž v mimoškolním prostředí a ve volném čase žáků. Mohly mít negativní vliv na chování žáků ve škole, a proto se jimi školní metodik prevence a školní poradenské pracoviště ve spolupráci s třídními učiteli a zákonnými zástupci zabývali. Rizikové chování bylo řešeno i ve školní družině.³ ŠMP úzce spolupracoval s vychovatelkami, asistenty pedagoga a chování žáků bylo pečlivě monitorováno.

Dle Metodického pokynu k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (Dokument MŠMT č. j.: 21149/2016) je pro školu vypracován Školní program proti šikanování, který je součástí minimálního preventivního programu (MPP). Rizikové chování u žáků⁴ je řešeno podle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních a jeho příloh (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28).⁵ Ve funkci školního metodika prevence (ŠMP) působí Mgr. Magda Kaláčová, která

² V průběhu školního roku 2023/2024 byl řešen výskyt případů rizikového chování a nevhodného chování: šikana, kyberšikana, konfliktní situace mezi žáky, špatné vztahy v kolektivu, zhoršené klima ve třídě, vulgarismy a nevhodné chování, agresivní chování vůči spolužákům a pedagogům, fyzické útoky, sebepoškození, nevhodné sexuální chování, vysoké omluvené absence s podezřením na možné záškoláctví.

³ Výskyt rizikového chování ve školní družině (ŠD) ve školním roce 2023/2024: porušování pravidel chování a řádu ŠD, vulgarismy, agresivita, nevhodné verbální projevy, fyzické útoky, nekázeň, vzdorovitost, lhaní, nevhodné fyzické kontakty, nedostatečné základy pravidel slušného chování a stolování, svévolný odchod ze ŠD.

⁴ Typy rizikového chování: agrese, antisemitismus, domácí násilí, drobné krádeže, extrémismus, gambling, homofobie, intolerance, kyberšikana, násilí, negativní působení sekt, netolismus, rasismus, rizikové chování v dopravě, rizikové sexuální chování, rizikové sporty, spektrum poruch příjmu potravy, šikana, užívání návykových látek, vandalismus, xenofobie, záškoláctví, závislostní chování aj.

⁵ Dostupné online na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporučení-a-pokyny> a v tištěné podobě i s přílohami v dokumentaci ŠMP.

absolvovala specializační studium k výkonu specializovaných činností, splňuje kvalifikační předpoklady pro výkon ŠMP a dále se sebevzdělává formou DVPP apod. Žákům a zákonným zástupcům nabízí konzultační hodiny, kontaktování elektronicky či telefonicky podle potřeby. ŠMP úzce spolupracuje s dalšími členy školního poradenského pracoviště (ŠPP).⁶

Ve spolupráci se ŠPP, pedagogickými a nepedagogickými pracovníky školy, Krajskou pedagogicko-psychologickou poradnou a Zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků Zlín a pobočkou v Uherském Hradišti, SVP Help, Policií ČR, HZS Zlínského kraje a s dalšími participujícími odborníky a organizacemi budeme ve školním roce 2024/2025 důsledně uskutečňovat MPP, jenž přispěje k prevenci rizikového chování a minimalizaci rizikových projevů chování. Realizace MPP povede k výchově žáků ke zdravému životnímu stylu, rozvoji pozitivního sociálního chování, psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací. Preventivní aktivity budou zaměřeny na prevenci rizikového chování v online prostředí, na podporu pozitivních sociálních vztahů a vytváření příznivého klimatu ve škole. Cílem aktivit bude také úspěšná adaptace žáků s OMJ na české školní prostředí a jejich začlenění do kolektivů tříd.

2. Cíle minimálního preventivního programu

Obecným cílem MPP⁷ je osvojení kompetencí zdravého životního stylu, které jsou nejúčinnějším preventivním nástrojem. Snahou je, aby se preventivní výchovně vzdělávací působení stalo neoddelitelnou součástí výuky a celého života školy. Žáci se tak stanou odolnějšími vůči rizikovému chování. Škola bude užívat účinná primárně preventivní opatření s cílem minimalizovat projevy i rizika vzniku nežádoucího chování, diagnostikovat rizikové chování a následně přijímat efektivní opatření.

Cíle MPP dlouhodobé:

Dlouhodobé cíle⁸ budou realizovány v období let 2024 až 2029:

- Výchova ke zdravému životnímu stylu

⁶ Základním účelem školního poradenského pracoviště je poskytovat komplexní pedagogicko-psychologické poradenské a konzultační služby žákům, pedagogům a zákonným zástupcům. Ve ŠPP vždy působí výchovný poradce a ŠMP, podle možností a potřeb školy jej lze personálně rozšířit o školního psychologa a speciálního pedagoga. Ve školním roce 2024/2025 budou členy ŠPP výchovný poradce a školní metodik prevence.

⁷ MPP vychází z Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027.

⁸ Viz Školní preventivní strategie 2019 – 2024 a 2025 - 2030.

- Podporování vědomí odpovědnosti za zdraví své i druhých formou informování o zdravém životním stylu
- Trvalé prohlubování povědomí žáků o rizikovém chování, jeho typech a následcích
- Vytváření a udržování pozitivního klimatu ve škole jako optimálního učebního a sociálního prostředí (atmosféra vzájemnosti, důvěry, respektu a bezpečí při udržení uvědomělé kázně)
- Motivování žáků (pedagogů i zákonných zástupců) k rozvoji sociálních kompetencí: ochota a schopnost spolupracovat, tolerance k názorům druhých, k odlišnostem v přesvědčení, kultuře, zvycích aj., konstruktivní kritika a sebekritika, zdravá komunikace na sociálních úrovních žák – žák, žák – učitel, učitel – učitel a učitel – zákonný zástupce
- Zvyšování schopnosti řešit a zvládat problémy a konflikty nenásilnou formou
- Mít adekvátní reakce na stres, neúspěch a kritiku
- Pozitivní vnímání sebe sama
- Podněcování rozvoje vůle a zdravého sebevědomí a tím i odolnosti vůči rizikovému chování
- Rozvoj osobnostních kvalit, které podporují zdravý rozvoj osobnosti
- Přijetí osobní zodpovědnosti k právům a povinnostem
- Dovednost používat různé informační zdroje, umět kriticky zhodnotit informace a jejich zdroje, rozlišit pravdivé od nepravdivých
- Spolupráce všech členů komunity školy: žáků, zákonných zástupců, pedagogických a nepedagogických pracovníků
- Formování postojů žáků ke společensky akceptovatelným hodnotám
- Funkční informační systém v prevenci rizikového chování
- Pravidelné vzdělávání pedagogů v primární prevenci rizikového chování
- Podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Cíle MPP střednědobé:

Střednědobé cíle budou realizovány v období let 2024 až 2026:

- Využívání externích služeb institucí působících v prevenci rizikového chování

- Úzká spolupráce se zákonnými zástupci žáků, pedagogickými pracovníky a dalšími zaměstnanci školy, s organizacemi a odborníky participujícími v prevenci rizikového chování
- Aktivní činnost členů ŠPP v primární prevenci rizikového chování
- Adaptace žáků s OMJ na české školní prostředí, úspěšné začlenění do kolektivů tříd
- Pozitivní motivace pedagogů k řešení případů rizikového chování
- Monitoring úspěchů žáků ve všech oblastech jejich působení, podpora v aktivitách
- Zlepšování sociálního klimatu ve škole, vytváření pozitivního klimatu
- Podpora informovanosti zákonných zástupců o primární prevenci rizikového chování
- Informování pedagogů o vzdělávacích akcích DVPP zaměřených na prevenci rizikového chování
- Pokračování v pravidelných konzultačních hodinách ŠMP
- Pokračování komunitních kruhů ve třídách
- Pravidelné další vzdělávání ŠMP a rozšiřování profesních kompetencí
- Organizování školních projektů primární prevence rizikového chování
- Zavádění pravidelných rodičovských schůzek formou tripartit rodič – žák – pedagog, které přispívají k budování vzájemných pozitivních vztahů a zdravého klimatu ve škole (vedle běžné skupinové podoby rodičovské schůzky)

Cíle MPP krátkodobé:

Krátkodobé cíle jsou konkrétní, vztahují se k určité cílové skupině (žáci, zákonní zástupci, pedagogičtí pracovníci) a jsou časově termínované školním rokem 2024/2025.

- Zajištění efektivní realizace plánovaných preventivních aktivit (programy, přednášky, projekty aj.), evaluace aktivit
- Aktuální monitoring výskytu rizikového chování
- Řešení výskytu rizikového chování ve škole podle krizových plánů, pokynů a metodik MŠMT ČR v souladu s platnou legislativou
- Spolupráce ŠMP s vychovatelkami školní družiny, monitoring chování žáků a řešení výskytu rizikového chování, režimová opatření
- Podpora pozitivních sociálních vztahů ve třídách, začlenění všech žáků do kolektivu a vytváření příznivého a bezpečného klimatu ve škole
- Podpora mezitřídní spolupráce příznivě působící na rozvoj sociálních kompetencí a klima školy

- Podpora adaptace žáků s OMJ na české školní prostředí a úspěšné začlenění do kolektivů tříd
- Zesílená prevence rizikového chování v online prostředí, prevence kyberšikany

3. Aktivity a programy prevence rizikového chování

Specifická prevence:

- **Adaptační setkání žáků 1. ročníku** (třídní učitelé, vychovatelky, ŠPP) - I. A, I. B
- **Jdeme zdraví naproti** (preventivní program KHS Zlínského kraje) – I.A, I.B
- **Policista je náš kamarád** (preventivní program Policie ČR) – II. A, II. B, II.C
- **Online ZOO** (preventivní program KPPP a ZDVPP Zlín) – II.A, II.B, II.C
- **Naše třída, naše parta** (preventivní program KPPP a ZDVPP Zlín) – III.A, III. B
- **Sexuální výchova** (preventivní program KHS Zlínského kraje) – III.A, III.B
- **Nebezpečný internet** (preventivní program Policie ČR) – IV. A, IV. B
- **Hravě zdravě – zdravé stravování, poruchy příjmu potravy** (preventivní program KHS Zlínského kraje) – IV.A, IV.B
- **Dopravní výchova** (dětské dopravní hřiště Uherské Hradiště) – IV. A, IV. B
- **Nebezpečný internet** (preventivní program Policie ČR) – V. A, V. B
- **Hravě zdravě – zdravé stravování, poruchy příjmu potravy** (preventivní program KHS Zlínského kraje) – V.A, V.B

Podle aktuální situace a potřeb budou realizovány další preventivní aktivity. Do specifické prevence se řadí také intervence členů ŠPP zaměřené především na budování bezpečného klimatu a pozitivních sociálních vztahů ve škole a jednotlivých třídách.

Nespecifická prevence:

Ve školním roce 2024/2025 se uskuteční řada celoškolních aktivit a projektů různého zaměření, které budou přispívat k primární prevenci rizikového chování. Povedou k rozvíjení komunikačních a sociálních kompetencí, budování a upevňování dobrých vztahů mezi žáky, mezi žáky a pedagogy, schopnosti týmově spolupracovat a pomáhat si, k posilování sebedůvěry. Pro žáky škola připravuje širokou nabídku zájmových kroužků, které v rámci nespecifické prevence rizikového chování přispívají k aktivnímu trávení volného času a podporují zdravý životní styl.

4. Vzdělávání ŠMP a pedagogů v prevenci rizikového chování

Ve školním roce 2024/2025 se bude ŠMP zúčastňovat pracovních setkání a konferencí ŠMP, seminářů a vzdělávacích akcí v rámci DVPP a rozšiřovat své profesní kompetence. Zaměří se na témata související s aktuální situací a potřebami školy v oblasti prevence rizikového chování.

Po celý školní rok budou pedagogičtí pracovníci využívat možností nabídek DVPP v této oblasti, seznamovat se s odbornou literaturou a dalšími materiály doporučenými ŠMP.

5. Spolupráce se zákonnými zástupci

Spolupráce se zákonnými zástupci žáků probíhá dlouhodobě na dobré úrovni a je jedním z hlavních předpokladů dosahování kvalitních výsledků v oblasti prevence rizikového chování. Nastavení spolupráce je klíčové, základem je důvěra a otevřená komunikace, v čemž budeme pokračovat. Zákonní zástupci jsou o průběhu prevence a všech preventivních aktivitách pravidelně informováni na třídních schůzkách, je jim dostupná nástěnka ŠPP a webové stránky školy, kde jsou informace také zveřejňovány. Mohou přijít do školy, zúčastnit se akcí školy a pravidelně jsou pro veřejnost pořádány dny otevřených dveří. Pro zákonné zástupce jsou plánovány besedy na aktuální témata (např. kyberšikana). Podle potřeby je možný osobní, telefonický, elektronický a písemný kontakt. ŠMP nabízí konzultační hodiny a schůzku v termínu podle domluvy.

6. Využití MPP ve výchovně vzdělávacím procesu

Primární prevence rizikového chování je přirozenou a nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu ve škole, pedagogové při realizaci školního vzdělávacího programu vychovávají žáky ke zdravému životnímu stylu a vedou je k osvojování pozitivního sociálního chování. Pedagogové jsou s MPP seznamováni ŠMP na pedagogických radách a provozních poradách. Pracují s ním po celý školní rok a pravidelně jej začleňují do svých plánů výchovně vzdělávací práce. MPP je během roku ŠMP průběžně upřesňován a doplňován dle potřeby a aktuální situace.

7. Spolupracující organizace a kontakty

Středisko výchovné péče HELP

Zelené náměstí 1292, Uherské Hradiště

Tel.: 572 564 520

Web: www.svphelp.cz

MěÚ Uherské Hradiště

Svatováclavská 568, Uherské Hradiště

Tel.: 572 525 750

Web: www.mesto-uh.cz

KPPP a ZDVPP Zlín, pracoviště Uherské Hradiště

Františkánská 1256, Uherské Hradiště

Tel.: 572 551 352

Web: www.poradnazl.cz

okresní metodik prevence

Mgr. Gabriela Mrázková

Tel.: 737 465 130, e-mail: gabriela.mrazkova@poradnazl.cz

Policie ČR

Velehradská 1217, Uherské Hradiště

Tel.: 974 678 111

Web: www.policie.cz

preventistka

Bc. Milena Šabatová

Tel.: 974 678 208, e-mail: krpz.tisk.uh@pcr.cz

Krajský úřad Zlínského kraje

Odbor školství, mládeže a sportu

Krajský školský koordinátor prevence

Mgr. Bc. Šárka Kostková

Třída T. Bati 21, 760 01 Zlín

Tel.: 577 043 746, e-mail: sarka.kostkova@kr-zlinsky.cz

Krajská hygienická stanice Zlínského kraje

Ing. Petra Žídková, DiS.

Havlíčkovo nábřeží 600

760 01 Zlín

Tel.: 577 006 754, 606 606 312, e-mail: petra.zidkova@khszlin.cz

Webové stránky:

www.sikana.org

www.e-nebezpeci.cz

www.ncbi.cz

www.prevence-info.cz

www.horkalinka.cz

www.ditevohrozeni.cz

www.poradenskecentrum.cz

www.e-bezpeci.cz

www.prevence-praha.cz

www.adiktologie.cz

www.internethelpline.cz

www.linkabezpeci.cz

www.minimalizacesikany.cz

www.madio.cz

www.pkcentrum.cz

www.klubtulip.cz

www.podaneruce.cz

www.dczlin.cz

8. Strategické dokumenty a legislativa

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- Vyhláška č. 116/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních
- Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027
- Krajský plán primární prevence rizikového chování Zlínského kraje 2019 – 2027
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (Dokument MŠMT č. j.: 21149/2016)
- Metodické doporučení MŠMT: Pomůcka k nově zakotveným právům a povinnostem pedagogických pracovníků, 2017 (doplnění Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání)
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

9. Doporučená literatura

- Bártík, P., Miovský, M. ed.: Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, 2010.
- Cíková, K.: Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence. Ostrava: EconomPress, 2016.
- Kolář, M.: Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011.
- Kolář, M. Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2013.
- Kolář, M. Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI, 2012.
- Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001.
- Kolář, M. Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál, 2000.
- Rogers, V. Kyberšikana. Praha: Portál, 2011.
- Říčan, P., Janošová, P. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010.
- Říčan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995.
- Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., et al. Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015.
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P., Barták, M., Bártík, P. et al. Prevence rizikového chování ve školství. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.

10. Závěr

Ve školním roce 2024/2025 plánujeme realizovat MPP v plném rozsahu. Společnou prací budeme usilovat o naplnění všech jeho cílů a kontinuálně pokračovat v zavedeném a efektivně fungujícím systému prevence rizikového chování. Chceme v naší škole udržet a nadále aktivně vytvářet zdravé, bezpečné a pozitivní klima pro všechny. Zásadní je pro nás získávat důvěru našich žáků a umět jim naslouchat. Dokázat s nimi o jednotlivých formách rizikového chování informovaně hovořit, vést je k vhodnému využití a naplnění volného času. Pomáhat jim nacházet správné životní hodnoty, vytvářet a dodržovat pravidla chování. Pomoci žákům ubránit se nevhodné společnosti, posilovat jejich sebevědomí a aktivně spolupracovat s jejich rodinami, dalšími osobami a institucemi v okolí. Realizace MPP povede u žáků k osvojení kompetencí zdravého životního stylu, které jsou nejúčinnějším nástrojem primární prevence rizikového chování.

Školní program proti šikanování

Charakteristika šikany

Šikanování nikdy není pouze záležitostí jednotlivce, nebo jen agresora a oběti. Neděje se ve vzduchoprázdnu, ale v kontextu vztahů nějaké skupiny. Je důsledkem těžké poruchy vztahů ve skupině. Ve zdravém společenství s fungující imunitou dochází podstatně méně k nákaze a hlavně, když už k ní dojde, lze ji rychle rozpoznat a účinně léčit (Kolář, 1997). Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických nebo psychických útocích jedince nebo skupiny vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky ve všech školách. Probíhá nejčastěji mezi žáky ve stejné třídě či výchovné skupině a odehrává se v době přestávek, cestou do školy a ze školy, nebo v době osobního volna. Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů vydírání, omezování osobní svobody, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, vzbuzení důvodné obavy, poškození cizí věci, znásilnění, kuplířství apod.

Šikanování má ve svých projevech různou podobu s následky především na psychickém zdraví. Je možné ho rozdělit přibližně do těchto skupin: verbální přímé a nepřímé, fyzické přímé a nepřímé, aktivní a pasivní. Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysů organizovaného zločinu.

Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy), nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři či v řeči těla, ničení, schovávání, kradení věcí nebo učebních pomůcek). Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany

pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka či učitele, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení učitelem, ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.

Znaky šikanování jsou záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese. Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá uvedené znaky. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům agresivity a všem způsobům šikanování mezi žáky. Šikanování nesmí být pracovníky školy v jakékoli formě akceptováno. Musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc. Každý zaměstnanec školy, který je svědkem šikany či se jinak o ní dozví a nepřijme žádná protipatření, porušuje zákon a vystavuje se riziku postihu pro neoznámení případně nepřekažení trestného činu, nadřzování či schvalování trestného činu nebo jeho podněcování.

Šikana se může realizovat také prostřednictvím informačních technologií, hovoříme o tzv. kyberšikaně. Jedná se o zneužití informačních a komunikačních technologií, zejména pak mobilních telefonů, tabletů a internetu k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit a ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany.

Kyberšikanou není:

- a) oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování, termínem neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery;
- b) od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování (např. sexting, hoax, spam, cyberstalking, phishing).

Školní program proti šikanování

Cílem programu je vytvořit pro žáky bezpečné, respektující a spolupracující školní prostředí a ochránit je před šikanou. Je vytvořen podle Metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (Dokument MŠMT č. j.: 21149/2016). Školní program proti šikanování je nejúčinnějším způsobem, jak ochránit žáky před šikanou. Zahrnuje

v sobě metody řešení a další opatření zaměřená přímo na nápravu šikanování. Předpokladem jeho fungování je kvalitní a efektivní všeobecná prevence rizikového chování ve škole a zapojení všech zaměstnanců školy.

Školní program proti šikanování - hlavní komponenty:

1. Zmapování situace

V průběhu celého školního roku je nutné stále sledovat vztahy mezi žáky, pravidelně vyhodnocovat vzniklé situace, konflikty nebo problémy a ihned je řešit. Vyhodnocování provádět na pedagogických radách a provozních poradách, třídních schůzkách, třídnických hodinách, zasedáních SRPDŠ a Školské rady.

2. Motivování pedagogů pro změnu

Zájmem všech pracovníků školy by mělo být podílet se na budování a udržování zdravých vztahů. Zaměstnance motivovat nejen finanční odměnou za výbornou práci, ale také formou povzbuzení, pochvaly a vyzdvižení zásluh a práce v této oblasti.

3. Společné vzdělávání a supervize pedagogů

Samozřejmostí je průběžné vzdělávání pedagogů v této oblasti, a to jak formou DVPP, tak i účastí na společných setkání a projektových dnech. Supervizi nad vzděláváním zajišťuje ředitelka školy, školní metodik prevence, případně instituce ČŠI, KPPP atd.

4. Užší realizační tým

Úkolem užšího realizačního týmu je zajišťování systémových aktivit školy v oblasti prevence rizikového chování. Tým je garantem při šetření výskytu šikany a agresivity na škole. Při jejich řešení může spolupracovat se specializovanými institucemi a odborníky, popř. může přizvat k řešení dalšího z pedagogických pracovníků školy. Úkolem týmu je ve spolupráci s ostatními zaměstnanci školy (pedagogickými i nepedagogickými) vytipovat riziková místa, zabezpečit jejich sledování a přijímat opatření ke snížení rizik. Tým je k dispozici pedagogickým i nepedagogickým pracovníkům školy, zákonným zástupcům i žákům. Ve spolupráci s vedením školy zajišťuje seznamování všech pracovníků školy, žáků a zákonných zástupců s podstatou a formami šikany. Školní metodik prevence jako člen ŠPP zajišťuje evidenci zjištěných případů šikany na škole.

Členové užšího realizačního týmu:

Mgr. Eva Martyčáková – ředitelka školy

Mgr. Jana Uherková – zástupkyně ředitelky

Mgr. Magda Kaláčová - školní metodik prevence

Mgr. Hana Somrová - výchovný poradce

Mgr. Eva Jurčíková - zástupce pedagogů

Bc. Adéla Maršálková - vedoucí zaměstnanec pro úsek školní družiny

5. Společný postup při řešení šikanování - Krizový plán

Tabulka: Klasifikace scénářů pomoci podle cíle léčby, stadia a formy šikanování (Kolář, 2011)

(1) Situace, které zvládne škola sama

(a) první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu;

(b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program.

(2) Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku

(c) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu;

(d) první pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu;

(e) první pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování;

(f) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

Základní krizový scénář pro obyčejnou počáteční šikanu

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);

- b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
- 7. realizace vhodné metody:
 - a. metoda usmíření;
 - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
- 8. třídní hodina:
 - a. efekt metody usmíření;
 - b. oznámení potrestání agresorů;
- 9. rozhovor s rodiči oběti;
- 10. třídní schůzka;
- 11. práce s celou třídou.

Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování

A. První (alarmující) kroky pomoci

- 1. zvládnutí vlastního šoku pedagoga – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
- 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

- 3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
- 4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
- 5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
- 6. oznámení na Policii ČR, paralelně informace rodičům, navázání kontaktu s odborníkem na šikanu.

C. Vyšetřování

- 7. rozhovor s obětí a informátory;
- 8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
- 9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
- 10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, nekonfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

- 11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Každý zaměstnanec školy, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně

nepřekážení trestného činu. V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřzování či schvalování trestného činu, v krajním případě i podněcování. Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Nápravná opatření

1. Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření:
 - a) výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy);
 - b) snížení známky z chování;
 - c) přeřazení do jiné třídy (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
 - d) ředitelka školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
 - e) ředitelka školy podá návrh orgánu sociálně - právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
 - f) škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.
2. Následná práce s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v KPPP, SVP nebo u jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně přeřazení do jiné třídy.
3. Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina apod.).

6. Primární prevence v třídnických hodinách

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli. Při její efektivní realizaci usilují pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci o vytváření bezpečného prostředí pro všechny a za tím účelem:

1. podporují solidaritu a toleranci,
2. podporují vědomí sounáležitosti,
3. posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,
4. uplatňují spolupráci mezi žáky a rozvíjí jejich vzájemný respekt,
5. rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

Každý třídní učitel si vytváří ve své třídě systém pro řešení problémů třídy. Mohou to být třídnické hodiny, třídní chvílky (komunitní kruhy) nebo neformální setkávání s žáky. Učitel tak navazuje spolupracující vztahy, které pozitivně působí na vztahy mezi žáky navzájem.

7. Primární prevence ve výuce

Primární prevence rizikového chování je přirozenou a nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu ve škole. Ve výuce je nezbytné a samozřejmé věnovat se primární prevenci rizikového chování u žáků na specifické i nespecifické úrovni. Specifická prevence je realizována zejména v předmětech vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Nespecifická prevence je součástí všech vyučovacích předmětů.

8. Primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování

Zahrnuje aktivity a projekty školy přispívající k prevenci rizikového chování u žáků.

9. Ochranný režim

a) Školní řád

b) Účinné dohledy – pedagogický dohled vykonává pedagog odpovědně a nepřetržitě po celou dobu jeho trvání. Dohled není zaměřen pouze na chodby a prostory učeben, ale na všechny společné prostory školy, které jsou žákům volně přístupné. Rozpis dohledů je zveřejněn na jednotlivých úsecích školy, kde dohled probíhá.

10. Spolupráce se zákonnými zástupci

Při podezření na šikanování žáka je nezbytná spolupráce školy jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Nelze však předpokládat, že zákonní zástupci budou vždy hodnotit situaci objektivně, proto se doporučuje upozornit je na to, aby si všímali možných příznaků šikany a nabídnout jim pomoc. Při jednání se zákonnými zástupci dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Pokud se zákonní zástupci setkají

s příznaky šikánování, měli by se vždy poradit se školním metodikem prevence, výchovným poradcem, ředitelkou školy, třídním učitelem, popř. s dalším odborníkem.

11., 12. Školní poradenské služby, spolupráce školy se specializovanými a ostatními institucemi

1. Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, dalších členů ŠPP (výchovný poradce) nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány zejména:

- v resortu školství – s KPPP (okresní metodik prevence), SVP, SPC (v případě žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na běžných základních školách);
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie;
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s neziskovými organizacemi specializujícími se na prevenci a řešení šikany;
- s Policií ČR;
- s krajským školským koordinátorem prevence odboru školství, mládeže a sportu Zlínského kraje.

2. Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. je při poskytování poradenských služeb (tj. také při intervenčních programech) nutné žáky, včetně jejich zákonných zástupců, předem informovat o charakteru poradenské služby (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.). Využívá se tzv. informovaný souhlas (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.), v souladu s Obecným nařízením EU na ochranu osobních údajů neboli GDPR (General Data Protection Regulation).

Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva s adekvátními informacemi (§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve

školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.). Aby byly pro školu informace relevantní, doporučuje se před započítím poradenských služeb dohodnout obsah a rozsah práce.

3. Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitelka školy oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

4. Ředitelka školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitelka školy zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

13. Spolupráce se školami v okolí

Mateřská škola, Uherské Hradiště, Svatováclavská 943, příspěvková organizace

Přílohy:

Stádia šikanování

První stádium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stádium (klíčové): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětí jen ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stádium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativy identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsou pro přehlednost označeny jako „otrokáři“ a „otroci“. Jedni mají všechna práva, druzí nemají žádná práva. (Kolář, 1990, 1996, 1997)

Příklady nepřímých a přímých znaků (signálů) šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá žák volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách žák vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý a ustrašený.
- Žák působí smutně, nešťastně, stísněně a mívá blízko k pláči.
- Žák se stává uzavřeným.
- Školní prospěch žáka se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Věci žáka jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Žák má zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Žák stále postrádá nějaké své věci.
- Žák odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Žák mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Žák začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- U žáka se objevují odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

(Zejména je třeba věnovat pozornost žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

Rodiče dětí se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Dítě má nechut' jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo školu rádo). Odkládá odchod z domova, případně je na něm možné pozorovat strach. Ztrácí chuť k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Dítě usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např.: "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se u něj objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co jej trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívky, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.
- Žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, omlouvání učitelům apod.